

SØBJERGGAARD I SLAGLILLE SOGN.

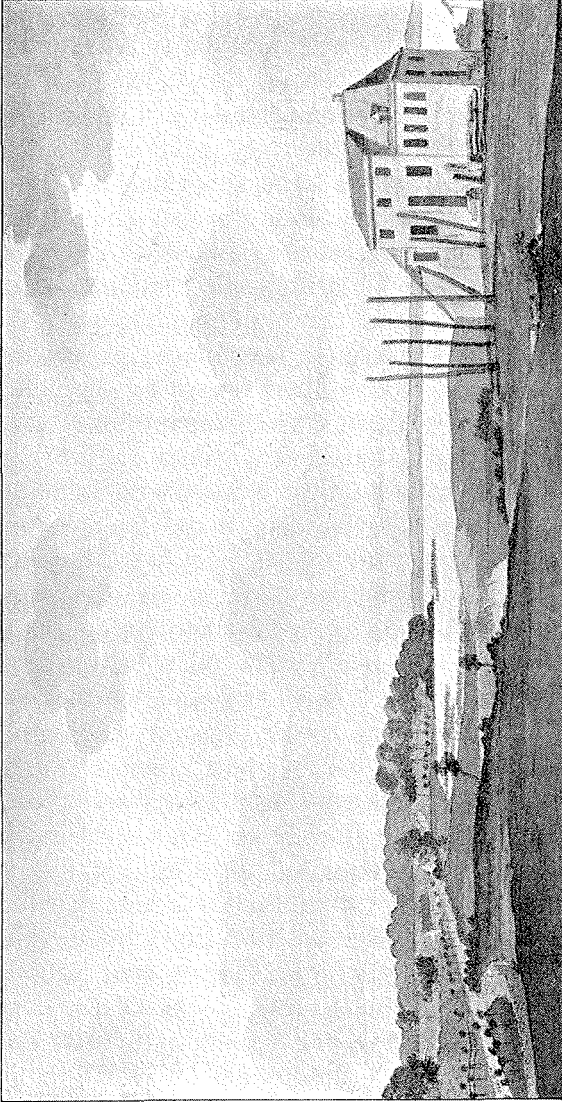
ET AFSNIT AF DENS HISTORIE

ved

H. Zangenberg.

Den farvelagte Pennetegning, som gengives paa hosstaaende Billede, og som bærer Underskriften „ved Kræbshuset tegnet den 5. Sept. 1801“, er tegnet af Landskabsmaleren Søren Læssøe Lange. Han fødtes i 1760 i Faaborg og kom i 1781 til København for at blive uddannet paa Kunstakademiet. Her fik han i 1786 den lille Sølvmedaille og i 1788 den store Sølvmedaille (ensbetydende med Afgang fra Akademiet). Han raderede en Række Landskabsbilleder, hvoraf han i 1805 havde udgivet ialt 12 og havde endnu fire under Arbejde. Han døde den 19. Juni 1828, altsaa 68 Aar gammel.

Hans Billede af Kребshuset er fortrinligt Supplement til det Billede af Kребsekroen, som findes i nærværende Aarbogs IV Bind Side 153, kun er Perspektivet i Langes Billede videre, og dette er derfor mere meddelsomt i landskabelig Henseende end det i fjerde Bind gengivne Billede. En Sammenligning mellem Billederne viser en Forskel i Kребsekroens

Ved Kræbshuset, tegnet den 5. Septemb. 1801.

Udseende, idet Korsfløjen med Gavlen mod Vejen paa det ældre Billede fra ca. 1790 (i IV Bind) ikke findes paa Langes Billede og Korsfløjen maa altsaa være forsvundet i Tidsrummet fra ca. 1790—1801.

Trods de 125 Aar der er gaaet siden Langes Billede blev til i 1801, er Landskabet dog nogenlunde genkendeligt, endog den endnu eksisterende Rotonde paa Kongevejen genfindes paa Billedet. Derimod er det mærkelige Hus tilhøjre ganske forsvundet, det er det daværende Stuehus til Søbjerggaard, og vi skal i det følgende se lidt nærmere paa denne Gaards Historie.

Søbjerggaard er en Udflyttergaard fra Slaglille By. I Sorø Akademis Fæste-Forestillingsprotokol 1768—1782 meddeles om Gaardens Tilstand den 15. Marts 1773, at „*Gaardmand Christen Sørensen* i Slaglille har nu saaledes ødelagt Gaarden, at der hverken findes brugelig Vogn og Plov Redskab, ej heller meere end 2de Bester, da Resten er døde af Skab og anden Syge, thi er hand removeret fra Gaarden, og den igen fæstet *ung Karl Jørgen Nielsen* fød i Braabye...“. Vilkaarene bestaar i visse Lempelser for Skatter og Afgifter, og alt hvad der er registreret og vurderet efter den forrige Fæster overlades ham. Endvidere gives ham „2 Vognbeester og 4 Plov Beester“ til ialt 71 rd. 5 mrk., og 16 Rdr. til en Vogn, en Del Sæde- og Fødekornd og en Tønde Kalk til at kalke Stalden med.

I Tiden omkring 1784 udflyttedes Gaarden til Søbjerg, Øst for Tuel Sø, og fik Navnet Søbjerggaard. Jørgen Nielsen var stadig Fæster, og som Nabo mod Øst fik han en af sine Byfæller, Jens Olsen, der var Fæster af den ligeledes fra Slaglille udflyttede Gaard, Stengaarden. De nye Jordlodder synes imidlertid at have været meget brydsomme at opdyrke for disse

Slaglille-Gaardmænd, og indtil Tidsrummet omkring 1795 havde Jørgen Nielsen paadraget sig følelige Restancer til Sorø Akademi. Hans Dyrkningsmaade var forældet, og han syntes at have svært ved at bjerge sig Udkommet paa den nye Jordlod. Paa nævnte Tidspunkt kom han paa en eller anden Maade i Forbindelse med en *Landinspektør N. Lund*, der vilde bosætte sig ved Sorø og havde vanskeligt ved at faa Bopæl der.

Landinspektør Lund¹⁾, der af det kgl. Landhus-holdningsselskab havde faaet en Opmuntrings-Belønning for at have fundet Mergel mange Steder i Landet, hvor den hidtil havde været ukendt og unyttet, havde fortsat sine Efterforskninger og havde nu ogsaa fundet Mergel paa Egnen fra Sorø indtil og forbi Ringsted, hen mod Skjoldenæsholm, og ønskede sig nu en Bondegaard for at kunne gøre sin Opdagelse frugtbringende paa en Plet, der i Almindelighed ansaaes for at være daarligt skikket til Fremdrift, og paa denne Maade foregaa Egnen med et gavnligt Eksempel. Da Jørgen Nielsen var villig til at afstaa Fæstet, indsendte Landinspektøren den 1. August 1795 en Ansøgning til Rentekammeret, hvori han fremstillede Sagen som ovenfor nævnt, og androg om at maatte faa Søbjerggaard i Fæste mod at han affandt sig med Jørgen Nielsen ved at bygge ham et 8 Fags Hus, og overlade ham en Del af Jordlodden indhegnet,

1) Niels Nicolai Lund født 1. Marts 1765 i Nødager ved Aarhus. Udnævntes i 1794 til Landinspektør og blev som saadan ansat ved de økonomiske Indretninger paa Sorø Akademis søndre Godsdistrikt, men afskediges herfra paa Grund af Forsømmelighed. Udgav 1802—04 Maanedsskriftet *Nordisk Landvæsen* og *Landhusholdningsmagasin* (4 Bind). Døde 9. April 1824.

samt at holde ham fri for Restancer og Bygningsfæld (Mangler ved Bygningen). Endvidere ansøgte han om at maatte blive fri for Indfæstning, og fri for at overtage Jørgen Nielsens Korn-Restancer, samt om at der maatte blive tilstaaet ham en Bygningshjælp. Om sidstnævnte Punkt hedder det i hans Ansøgning:

„Vel er Jørgen Nielsens Gaard for kort siden udflyttet, og for saavidt nye, at den nyeligt er bygt, men endskiøndt den kun kort Tid har staaet paa den nærværende Stæd, saa har dog en slet Bygnings Maade af gammelt og halvraadent Træ foraarsaget, at endeel af Bygningerne har givet efter for Tyngdens Love, saa at den alleene holdes i Vejret ved til sadte Stiver. Og kunde de endog staae uden disse, saa ere dog Bygningerne saa smaae og faae at ingen Mand der gjør mindste Forbædring i Loddens Landbrug kan nytte dem, thi i Udhuuse af næppe 7 al. Bredde og 2 $\frac{1}{2}$ al. Høyde til Bielkerne kan hverken rummes Sæd eller have Besætning uden af Dværg Slægten, den ingen klog Landmand kan eller bør beholde. Kort Udhuus Bygningerne især, synes at være bygte til Skranker for Landbrugets Udvidelse og Forbædring, og de synes at staae der for at sige Landmanden der vil længere end hans Formand: Du skal bøde for din Hensigt ved først at rydde os af Vejen — og disse Bygninger staae ved den alfare Vej!

Stuelængden taler ieg ikke om. Mennesket kan bedre udholde Ubeqvemmeligheder end de fleste andre Skabninger, thi Haabet om Forbædring letter det nærværende Øyeblikks ubehagelige Byrder. Hos mig er heller ingenlunde Synet den Herskende Sands, — ieg forlanger derfor heller ikke noget for Øyet. Men hensigtsmæssig og beqvem Indretning søger ieg. —

Derfor anmeldes Jørgen Niensens Gaards Beskaffenhed, og derfor tør ieg bede ikkun om den allersparsomste Hielp til denne Gaards bædre Bygning, som ieg attraaer, hvilken til Udhuusene ikke kan være ringere end 450 til 500 al. Egetømmer i Stolper og Løsholter efter nærmere opgave — Fodtømmer kan undværes ved enhver Bygning, — samt Penge Bygnings Hielp 300 rd. Til denne Hielp vil ieg af hvad ieg kan fortiene, lægge saa meget, at Gaården skal blive opbyggt, saaledes at den passer til Avlingen, og at den paa Stædet, hvor den staaer til Skue ved Landeveien, ikke skal give de forbifarende et vrangt Begreeb om Bygnings Maaden for udflytter Gaarde paa Akademiets Gods...“ — Endelig forbandt Lund sig til at betale Arvefæste Afgift af Gaården, naar Arvefæste maatte tilstaas ham.

Hans Ansøgning blev bevilget af Rentekammeret den 26. September 1795, dog fik han ingen Pengehjælp til Bygningerne. Forpligtelserne over for Jørgen Nielsen ordnede han ved en Undentægtskontrakt den 12. December 1795, og den 25. Januar 1796 indgik han almindelig Fæste Accord med Akademiet, hvorfra han fik Fæstebrev den 10. Marts 1796. Samme Dag overleveredes ham Gaården med tilhørende Bygninger, Besætning, Sæd og Inventarium ved en Syns- og Taxationsforretning, der desværre ikke findes mere. Gaårdens Hartkorn var Ager og Eng 8 Tdr. 2 Skp. 1 F. $1\frac{2}{3}$ Alb. og Skovskyld 1 F. $\frac{2}{3}$ Alb., ialt 103 Tdr. Land. Den 17. Januar 1797 fik han Arvefæste- og Skødebrev paa Gaården, men dette var endnu ikke tilstrækkeligt for den virkelystne Landinspektør. Inden December 1797 søgte han Rentekammeret om at der maatte overlades ham enten alt eller en Del

af sin Nabos, Jens Olsens Gaard, Stengaarden, for at han lettere kunde forbedre Søbjerggaards Jorder ved skadeligt Vands Afledning og faa friere Raadighed til at foretage Ændringer ved Søbjerggaard, ved hvilken han havde anlagt et Teglværk og nu agtede at ombygge Bygningerne. Da Jens Olsen ikke saa sig i Stand til at opdyrke sin Lod „formedelst de derpaa værende mangfoldige store Stene“, var han villig til at afstaa den for 950 Rd., og Landinspektøren tilbød da at betale 100 Rd. i Indfæstning og udlægge 40 Tdr. Land til 10 Huse, som han forbandt sig til at opbygge inden 3 Aar, mod at han fik Tilladelse til at nedlægge Stengaarden og lægge dennes Avl ind under Søbjerggaard.

Ansøgningen blev bevilget, dog skulde 2 af de 10 Huse stedse forblive Fæstehuse. Han blev fritaget for Indfæstning og fik Arvefæste paa Stengaarden den 2. Juni 1798. Denne Gaard havde samme Hartkorn som Søbjerggaard, og Arealet var 82 Tdr. Land. Af et Pantebrev til den almindelige Enkekasse ses det, at han d. 11. Juli 1798 optog et Laan paa 5500 Rd. i begge Gaardene, samt de Huse han havde opført og dem som han derefter skulde opføre. Den første Brandtaksation maa formodes at være gaaet tabt, men den næste, der blev foretaget den 27. August 1801, meddeler følgende om Bygningerne paa Søbjerggaard:

1. Stuehuset til Sønder Side, 26 Alen lang, deelt i 10 Fag, de 6 Fag $13\frac{1}{2}$ Alen bred og de 4 Fag 14 Alen breed af en Etage Grundmur, med frontispice og 1 Tag Vindue, en Skorsten og Bagerovn, en indmuret Kobber Kiedel paa en Tønde, skraae Gavl paa den østre Ende. Kielder under heele Længdens nordre Side til Midten, — men til Østen

og Vesten heelt igiennem — indrettet i Kielderen til Bryggerhuus, Borgestue og Gang, — overalt Engelske Vinduer (med Træsprodser), ordinaire Døre (simple Bræddedøre). — I Etagen over Kielderen indrettet til daglig Stue med Gibsloft og aftrukne Vægge, ligeledes et Sovekammer med aftrukne (kalkpudsede) Vægge og Brædde Loft, deri en Bilæggekackelovn, Haugestue, Kjøkken og Forstue med dito Loft, i Værelserne overalt dobbelte Engelske Vinduer, hollandske Dørre Hængsler og Laase (Fyldingsdøre), samt Frontispicen til sønder Side indrettet til en Stue, og Kammer, med Engelske Vinduer, hollandske Dørre Hængsler og Laase, Bræddeloft og Gulv; — Heraf de 5 Fag $13\frac{1}{2}$ (al.) breed a Fag, efter deres nuværende Tilstand 100 rd. = 500 rd., det eene Fag af samme Bredde for 80 rd., og de øvrige 4 Fag med Frontispicen a Fag som formelt efter sammes nuværende Beskaffenhed a Fag 100 rd. = 400 rd. Forhen taxeret de 6 Fag $13\frac{1}{2}$ Al. breed a 200 rd. = 1200 rd., de øvrige 4 Fag med frontispicen a Fag 250 rd. = 1000 rd. —

Grunden til denne Reduktion af Stuehusets Assurancesum fra 2200 rd. til 980 rd. er ikke angivet og er ret gaadefuld.

Her har man altsaa en fortrinlig Beskrivelse af det paa Langes Billede viste Stuehus. Midterpartiet med Frontspidsen er 4 Fag lang og $\frac{1}{2}$ Alen bredere end Sidebygningen paa hver Side. Vest for Frontspidsen findes kun et Fag, medens der Øst for findes 5 Fag, hvori er Skorsten og derfor naturligvis Bagerovn (i Bryggerset i Kælderen?) samt Køkken og Sovekammer med Bilæggerovn. De lange jordgravede

Stænger, der ses paa Billedet er formodentlig endnu ufjernede Stilladsstolper, ligesom Brædderne og Baljen uden for Stuehuset synes at fortælle, at Byggeriet endnu var ufuldendt.

De øvrige Bygninger bestod af en Østlænge (takseret til 1400 rd.), en Vestlænge (700 rd.), en Længe paa 8 Fag (240 rd.) og en Længe paa 4 Fag (60 rd.), et Hus nordvest for Gaarden (100 rd.), 2 Huse (hver 350 rd.) og endelig Brøndværket i Gaarden (10 rd.). En Længe midt i Gaarden (220 rd.) var borttaget, ligeledes en Længe paa 7 Fag (175 rd.) og endelig var Stengaardens Stuehus paa 12 Fag (120 rd.!) nedtaget. Tidligere var Assurancesummen 5960 rd., nu reduceredes den til 4190 rd., men den blev kort Tid efter yderligere reduceret.

Den 4. September 1801, altsaa Dagen forinden Lange tegnede Billedet, oprettede Landinspektør Lund en Købekontrakt med *Kammerjunker Jacob August Castenskjold*¹⁾, hvorved han solgte Ejendommen (begge Gaardene) for 9000 rd., men Kammerjunkeren fik dog først Skøde den 14. Juni 1804. Han overtog straks Gaarden og nedrev Størsteparten af Stuehuset, der ifølge en Brandtaksation af 10. Juli 1802 nu bestod af 4 Fag af 1 Etage Grundmur, indrettet til Stue og Køkken, og Kælder under, med en Skorsten, Bagerovn og en indmuret Kobberkedel paa en Tønde, og med Skraagavl paa østre Ende. Kælderen var indrettet til Bryggerhus, Borgestue og Gang. Overalt var der engelske Vinduer og i Stuerne hollandske Døre med indstukne Laase, samt ordinære Døre i Kælderen. Stuehuset takseredes nu til 360 rd., de øvrige Byg-

1) Se Soransk Tidsskrift VI. Side 206.

ninger var urørte. Det er vanskeligt at finde nogen Aarsag til denne Nedrivning og Indskrænkning af Stuehuset, saa meget mere som det ikke kan ses, at der er foretaget noget Byggeri eller andet med dette mærkelige Stuehus førend i 1821, medmindre det skulde være det, der er udgaaet af Assurancesummen med 360 rd. i 1805, og saaledes blevet nedrevet. I 1821 takseredes den 14. September et nyt Stuehus, „en Længe til Sønder 9 Al. lang 3 Fag $11\frac{3}{4}$ Al. bred paa en muret Kampestensgrund som er 3 Alen høj og $1\frac{1}{2}$ Al. tyk, Ege Kæmningsværk (Bindingsværk, hvor Bjælkerne ligger oven paa Tagremmen). Fod med Stormstiver i Gavlene med brændte Murstensvægge og Gavle, Fyrre og Elle Overtømmer under Straatag“. Stuehuset var da indrettet med en Kælder, hvori var Køkken, Borgestue og Gang, og over Kælderen 2 Stuer, Kammer og Gang. Huset havde en Skorsten muret af brændte Sten, 1 Bilægger Kakkelovn, en „Grydeovn af Blik“, 2 een Etages ditto med Tromle og Rør.

Kammerjunker Castenskiold solgte Søbjerggaard den 11. December 1811 til *Jens Larsen af Slaglille*, der gav 5200 Rd. for den.

*Lieutenant Carl Frederik Linderstrøm*¹⁾ købte Gaarden af Jens Larsen *ifølge Skøde af 22. December 1812, og den kostede da 6000 Rd.* Løjtnant Linderstrøm, der senere blev Ritmester, paadrog sig Restancer paa kgl. Skatter og jorddrotlige Afgifter, og Gaarden blev da den 18. Oktober 1820 stillet til offentlig Auktion og blev tilstaaet *Inspektør Christian Lindback* for 835 rd. rede Sølv. Han fik Auktionsskøde den 21.

¹⁾ Se Soransk Tidsskrift VI. Side 89.

April 1821, men stillede selv, allerede den 27. April 1822, Gaarden til Auktion. Gaarden beskrives i Konditionerne saaledes:

1. Hovedbygning med grundmuret Kjelder-Etage, hvori er Kjøkken, Borgestue og Forstue. Stue Etagen er af Egebindingsværk, deri en stor Stue med Udsigt til Haugen og Kongevejen, et Kammer til Gaarden, samt Forstue og Trappegang til Loftet, og et vakkert Quistkammer.
2. En stor Staldbygning af Egebindingsværk, udgjør vestre Fløj, hvori er Hestestald til 10 Heste, Karlekammer, Seelekammer, Foderloe, Tærskeloe og Lade, og over Hestestalden et splinternyt Kornloft.
3. En ligestor grundmuret Ladebygning, udgjør østre Fløj, hvori er Kornlade, Tærskeloe, Vognremise og Hønsehuus.
4. En Bygning 6 Fag Egebindingsværk, vesten for vestre Fløybygning, hvori er Qvægstald for 24 Qvæghøveder, og en Tilbygning.
5. En Bygning 6 Fag Egebindingsværk, østen for østre Fløybygning, hvori er Brygger og Bagerhuus, Maltkjølle, Melkestue, en Haugestue, samt et Kornloft over denne Bygning.
6. Ved østre Side og Ende af Staldbygningen, er en Tilbygning paa 3 Fag til Materialkammer, og ved østre Ende af samme en Tilbygning til 3de Svinehuse, med separat Svinegaard til hvert Huus. —

Ved Auktionen købtes Gaarden (Hovedparcellen og 2 mindre Parceller) af

Frederik Juul, der gav 210 rd. Sedler for den og

Søbjerggaard.

107

fik Skøde den 3. Maj 1822. Han solgte Hovedparcellen den 11. December 1823 til

Jens Jørgensen, Husmand af Slaglille, der gav 200 rd. Sedler for den.

Senere Ejere af Gaarden er:

Peder Jensen, den 2. November 1847, og

Jens Pedersen, den 24. Juni 1848.

I Slutningen af 1840erne skal de gamle Bygninger være blevet nedrevne og Stenene brugtes til den Gaard, der ligger der endnu.